

Opinia Komitetu Regionów „Infrastruktury TIK dla e-nauki»; „Strategia na rzecz badań i rozwoju oraz innowacji w sektorze technologii informacyjno-komunikacyjnych w Europie»; „Strategia na rzecz badań w dziedzinie przyszłych i powstających technologii w Europie”

(2010/C 141/05)

KOMITET REGIONÓW

- Zachęca Komisję Europejską i państwa członkowskie do podjęcia wszelkich koniecznych środków gwarantujących pełne i skuteczne włączenie władz lokalnych i regionalnych w zarządzanie inicjatywami związanymi z europejską przestrzenią badawczą (EPB).
- Uważa, że projekty na skalę europejską w dziedzinie TIK, które swym zasięgiem obejmują zarówno badania i rozwój, jak i ostateczną realizację, mogą przynieść znaczne korzyści społeczno-gospodarcze zaangażowanym w nie miastom i regionom.
- Wzywa Komisję i rządy państw członkowskich, by aktywnie wspierały zaangażowanie władz lokalnych i regionalnych na różnych etapach procesów badawczo-rozwojowych, jak również wykorzystanie innowacji w zakresie TIK w sektorze publicznym, propagując najlepsze rozwiązania w skali europejskiej oraz służąc poradą i dostarczając zaleceń metodologicznych.
- Zdecydowanie podkreśla szczególne znaczenie sektora usług pod względem czerpania korzyści z TIK, jako że handel hurtowy i detaliczny oraz usługi finansowe i biznesowe są największymi inwestorami w obszarze TIK.

Sprawozdawca: Liudvikas ŽUKAUSKAS (LT/PPE), Rada gminy Szkudy

Dokumenty źródłowe

COM(2009) 108 wersja ostateczna

COM(2009) 116 wersja ostateczna

COM(2009) 184 wersja ostateczna

I. ZALECENIA POLITYCZNE

KOMITET REGIONÓW

1. Zwraca uwagę, że technologie informacyjno-komunikacyjne leżące u podstaw otwartego społeczeństwa informacyjnego powinny zaspokajać potrzeby wszystkich obywateli, w tym i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym kontekście Komitet Regionów konsekwentnie wzywa do inwestycji w badania naukowe na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim w celu zapewnienia wzrostu gospodarczego i wspierania nowych przedsięwzięć oraz uważa, że wykorzystanie TIK w innowacjach pomoże sprostać najważniejszym wyzwaniom społeczno-gospodarczym.

2. Zachęca Komisję Europejską i państwa członkowskie do podjęcia wszelkich koniecznych środków gwarantujących pełne i skuteczne włączenie władz lokalnych i regionalnych w zarządzanie inicjatywami związanymi z europejską przestrzenią badawczą (EPB). W przypadku badań w dziedzinie TIK szczególne znaczenie mają regiony. To one odgrywają kluczową rolę przy opracowywaniu regionalnych strategii badań i innowacji. Do nich należy często zarządzanie instytucjami badawczymi. Na swoim terytorium dysponują uniwersytetami i innymi placówkami naukowo-badawczymi oraz wspierają rozwój innowacyjnego otoczenia. Ponadto wiele samorządów i administracji regionalnych posiada uprawnienia legislacyjne, w związku z czym same zarządzają swoim budżetem na badania.

3. Zwraca uwagę na fakt, że propagowanie e-Integracji, czyli integracyjnego społeczeństwa informacyjnego opartego na zasadach sprawiedliwości regionalnej i społecznej oraz wykorzystującego technologie TIK dla zwiększenia konkurencyjności i rozszerzania usług publicznych, zostało uznane przez Komitet Regionów za jeden z głównych celów w ramach odnowionej strategii lizbońskiej.

4. Podkreśla, że władze lokalne i regionalne należą do najważniejszych adresatów propozycji w ramach inicjatywy integracyjnego społeczeństwa informacyjnego i2010 oraz będą głównym motorem jej wdrażania. E-Integracja na szczeblu lokalnym i regionalnym może poprawić jakość życia oraz stać się bodźcem do działalności społeczno-gospodarczej w społeczeństwie, wspierając efektywniejsze i lepiej dostosowane do indywidualnych potrzeb regionalne usługi publiczne oraz lokalną przedsiębiorczość. Z tego względu istnieje potrzeba partnerskiej współpracy z władzami lokalnymi i regionalnymi przy włączaniu wszystkich pokoleń w życie społeczne i w inicjatywy TIK mające ułatwić życie codzienne i uczynić je wygodniejszym. Regiony i miasta dysponują szeregiem środków gwarantujących pełne wykorzystanie tego potencjału.

Strategia na rzecz badań i rozwoju oraz innowacji w sektorze technologii informacyjno-komunikacyjnych w Europie: Podnoszenie poprzeczki, COM(2009) 116 wersja ostateczna

5. Z zadowoleniem przyjmuje fakt, że w komunikacie uznaje się państwa członkowskie i regiony za najważniejszych promotorów ściślejszej współpracy między użytkownikami i producentami innowacyjnych TIK na różnych płaszczyznach administracji publicznej i zarządzania. Powinno to doprowadzić do opracowania wspólnych planów potrzeb w zakresie usług publicznych, które TIK mogą pomóc zaspokoić⁽¹⁾. KR wyraził już opinię⁽²⁾, że władze lokalne i regionalne powinny zaangażować się w szeroko zakrojoną współpracę na rzecz poprawy interoperacyjności w administracji publicznej i efektywnego świadczenia usług publicznych.

6. Popiera konkluzję Komisji, że powodzenie wysiłków na rzecz nowych rynków dla innowacji oraz interoperacyjności i wspólnych standardów zależy od trwałego wsparcia i udziału władz na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym oraz że wysiłki te należy uzupełniać działaniami na poziomie regionalnym i lokalnym⁽³⁾.

7. Z zadowoleniem przyjmuje intencje Komisji dotyczące uproszczenia procedur i ograniczenia obciążeń administracyjnych, tak aby skuteczniej przyciągać innowacyjne przedsiębiorstwa, a zwłaszcza lokalne MŚP, do udziału w działaniach na poziomie lokalnym, krajowym czy wspólnotowym.

8. Uważa, że projekty na skalę europejską w dziedzinie TIK, które swym zasięgiem obejmują zarówno badania i rozwój, jak i ostateczną realizację, mogą przynieść znaczne korzyści społeczno-gospodarcze zaangażowanym w nie miastom i regionom. KR podkreślał już w jednej ze swych opinii, że TIK odgrywają istotną rolę we wdrażaniu unijnej strategii zrównoważonego rozwoju.

9. Opowiada się za pełnym wykorzystaniem potencjału Europy w zakresie rozwoju usług TIK w sektorze publicznym i prywatnym. Wzywa zatem do zastosowania TIK jako narzędzia umożliwiającego poprawę usług świadczonych przez władze lokalne i regionalne w takich dziedzinach, jak opieka zdrowotna, edukacja, tworzenie miejsc pracy, porządek publiczny, bezpieczeństwo i usługi społeczne. Za doskonałą podstawę dla zdobywania umiejętności i wiedzy w całej Unii służby mogą wspierane przez UE partnerstwa publiczno-prywatne w dziedzinie publicznych usług informacyjno-komunikacyjnych między władzami lokalnymi i regionalnymi a MŚP zajmującymi się rozwojem TIK.

⁽¹⁾ COM(2009) 116 wersja ostateczna.

⁽²⁾ CdR 10/2009 fin.

⁽³⁾ COM(2009) 116 wersja ostateczna.

10. Zwraca uwagę na fakt, że władze lokalne i regionalne mogą przewodzą i rzeczywiście przewodzą w zastosowaniu TIK do celów poprawy efektywności energetycznej oraz odgrywają wiodącą rolę w określaniu możliwości dzielenia się sprawdzonymi rozwiązaniami technologicznymi, w wyszukiwaniu partnerów do realizacji projektów i w zapewnianiu finansowania.

11. Wzywa Komisję i rządy państw członkowskich, by aktywnie wspierały zaangażowanie władz lokalnych i regionalnych na różnych etapach procesów badawczo-rozwojowych, jak również wykorzystanie innowacji w zakresie TIK w sektorze publicznym, propagując najlepsze rozwiązania w skali europejskiej oraz służąc poradą i dostarczając zaleceń metodologicznych.

12. Zdecydowanie podkreśla szczególne znaczenie sektora usług pod względem czerpania korzyści z TIK, jako że handel hurtowy i detaliczny oraz usługi finansowe i biznesowe są największymi inwestorami w obszarze TIK ⁽¹⁾.

13. Odnotowuje, że TIK stały się w minionym dziesięcioleciu najważniejszą technologią, która posiada potencjał do przeprowadzenia zmian gospodarczych i społecznych oraz może przyczynić się do trwałego wzrostu i konkurencyjnego rozwoju. Niemniej strategię na rzecz wzmocnienia TIK same z siebie nie doprowadzą do poprawy wyników gospodarczych ⁽²⁾ ani też nie mogą zostać zrealizowane bez aktywnego poparcia i uczestnictwa władz lokalnych i regionalnych.

14. Podkreśla potrzebę współpracy partnerów społecznych, władz lokalnych i regionalnych oraz instancji rządowych w celu zainicjowania pozytywnego cyklu – obejmującego podniesienie wartości zasobów ludzkich, zmiany organizacyjne oraz TIK i wydajność – który zmierzałby ku rozwojowi i sprawnemu wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych. Szczególnego znaczenia nabierają strategię na rzecz zwiększenia biegłości w posługiwaniu się TIK, rozwijania zaawansowanych umiejętności w tej dziedzinie, uczenia się przez całe życie oraz wzmocnienia zdolności menedżerskich i wprawy w nawiązywaniu kontaktów w celu skutecznego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych ⁽³⁾. Kwestia ta należy do podstawowych kompetencji władz samorządowych.

15. Komitet całkowicie zgadza się z twierdzeniem, że mobilność badaczy stanowi klucz do zapewnienia większej efektywności kariery naukowej i – bardzo często – do jej uatrakcyjnienia. Dlatego też zwraca uwagę na poniższe elementy:

⁽¹⁾ „The Economic Impact of ICT Measurement, Evidence and Implications”, <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/9204051E.PDF>

⁽²⁾ „The Economic Impact of ICT Measurement, Evidence and Implications”, <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/9204051E.PDF>

⁽³⁾ „The Economic Impact of ICT Measurement, Evidence and Implications”, <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/9204051E.PDF>

— Należy wspierać zainteresowanie badaniami naukowymi i innowacjami w społeczeństwie, a zwłaszcza wśród ludzi młodych. Państwa członkowskie powinny dążyć do dostosowania swoich krajowych programów nauczania, poczynając od szkolnictwa początkowego, w taki sposób, by studenci mogli zapoznać się z potencjałem oferowanym przez TIK w dziedzinie naukowo-badawczej. Władze lokalne i regionalne, jako szczebel bezpośrednio odpowiedzialny za organizowanie systemu edukacji, powinny stanowić integralną część tego procesu i łączyć lokalną wiedzę z europejskimi środkami wsparcia, które zostaną opracowane w tym obszarze. Komisja powinna szukać sposobności do rozwinięcia odpowiednich mechanizmów wsparcia.

16. Zwraca uwagę na konieczność pozyskiwania wybitnych naukowców spoza Europy i podkreśla w związku z tym, jak ważne są unijne programy na rzecz mobilności – takie jak program stypendialny Marie Curie – oraz działania podejmowane w niektórych regionach w celu wspierania powracających naukowców ⁽⁴⁾.

17. Przypomina wnioski grupy ekspertów ds. EPB ⁽⁵⁾ dotyczące rosnącego znaczenia krajowych i regionalnych podmiotów w rozwijaniu dużych nowych europejskich inicjatyw, takich jak ERA-NET, EUROSTARS, EIT czy wspólne inicjatywy technologiczne i projekty klastrowe.

18. Sugeruje, by wszystkie podmioty (UE, państwa członkowskie i regiony) zbadały możliwe sposoby zapewnienia komplementarności istniejących strategii i instrumentów współpracy oraz stworzenia mechanizmów, które zapewnią maksymalne wsparcie technologii informacyjno-komunikacyjnych przez bieżące programy koordynacyjne ⁽⁶⁾. KR przytacza tu wcześniejsze opinie ⁽⁷⁾ i ponownie wzywa do skoordynowanego korzystania z siódmego programu ramowego, funduszy strukturalnych oraz programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji, ponieważ jest to konieczne dla konkurencyjności UE i synergii pomiędzy strategiami politycznymi w dziedzinie spójności, badań naukowych, szkolnictwa wyższego i innowacji na szczeblu krajowym i regionalnym.

19. Pragnie zaznaczyć, że koordynacja dużych unijnych instrumentów, takich jak siódmy program ramowy, fundusze strukturalne oraz program na rzecz konkurencyjności i innowacji, jest nie tylko kwestią woli politycznej, lecz również sprawdzianem spójności polityki. Zapewnienie spójności w przypadku programów zarządzanych wielopoziomowo i angażujących różne zainteresowane strony wymaga skutecznego systemu wielopoziomowego sprawowania rządów ⁽⁸⁾.

⁽⁴⁾ CdR 83/2007 fin.

⁽⁵⁾ Sprawozdanie grupy ekspertów ds. EPB „Opening to the world: International cooperation in Science and Technology” (Otwarcie na świat: międzynarodowa współpraca w dziedzinie nauki i technologii).

⁽⁶⁾ CdR 283/2008 fin.

⁽⁷⁾ CdR 263/2007 fin.

⁽⁸⁾ CdR 263/2007 fin.

20. Zwraca uwagę, jak ważne jest, by regiony w optymalny sposób korzystały z instrumentów koordynacyjnych siódmego programu ramowego. Dałoby im to możliwość uwzględnienia w swoich systemach badań i innowacji doskonałości i konkurencyjności na szczeblu europejskim lub międzynarodowym. By to osiągnąć, należy usprawnić regionalne powiązania między instytutami badawczymi, uczelniami wyższymi, MŚP i innymi podmiotami, utworzyć klastry, regionalne platformy technologiczne i ośrodki technologiczne, jak też pomóc podmiotom regionalnym w przyłączaniu się do wspólnych unijnych projektów i programów badawczych i innowacyjnych, takich jak ERA-NET i europejskie platformy technologiczne ⁽¹⁾.

21. Z zadowoleniem przyjmuje okazję do zaakcentowania roli władz lokalnych w ramach promowania badań w dziedzinie TIK. Regiony i miasta mogą ułatwić wprowadzanie na rynek nowych produktów oraz upowszechnić innowacje i badania poprzez zamówienia przedkomercyjne.

22. Podkreśla, że władze lokalne i regionalne są w stanie zwiększać popyt na nowe rozwiązania oparte o TIK, a tym samym stworzyć nowe rynki dla europejskiego środowiska badawczego. Co więcej, regiony i miasta mogą również dostosować inwestycje w badania i rozwój tak, by wspierać niektóre obiecujące obszary poprzez powiązanie wysiłków inwestycyjnych z istniejącymi i wyłaniającymi się gałęziami przemysłu oraz klastrami, pomagając w ten sposób zwalczać recesję gospodarczą i niedofinansowanie w dziedzinie B+R.

23. Wskazuje na ogólny brak koordynacji w wielu obszarach, takich jak edukacja, innowacje, badania, inwestycje i rozpowszechnianie innowacyjnych rozwiązań opartych na TIK. W tym kontekście koncepcja zorientowanych na użytkownika innowacji, którą wykorzystuje coraz więcej regionów i miast w Europie i która okazała się istotnym czynnikiem stymulującym zarówno inwestycje w badania i rozwój, jak też wprowadzanie na rynek nowych innowacji, może mieć kluczowe znaczenie dla poprawy wyników. Stąd też Komitet wzywa, by Komisja wyraźniej uwzględniła tę kwestię w swoim komunikacie.

24. Podkreśla wagę ścisłego powiązania badań i rozwoju z praktyką przemysłową i dlatego wzywa państwa członkowskie i Komisję do podjęcia koniecznych kroków w celu jak najszybszego praktycznego zastosowania badań naukowych w handlu i społeczeństwie.

Nowe możliwości technologii ICT – strategia na rzecz badań w dziedzinie przyszłych i powstających technologii w Europie, COM(2009) 184 wersja ostateczna

25. Podkreśla, że proces zwiększania potencjału w zakresie badań i innowacji w celu zapewnienia nowych możliwości TIK może się udać tylko przy zaangażowaniu miast i władz regionalnych. Zważywszy na ich fizyczną bliskość, są one najważniejszymi czynnikami stymulującymi wiedzę i innowacje w Europie. Coraz więcej regionów europejskich uznaje badania

i innowacje za absolutny priorytet swych wydatków publicznych ⁽²⁾.

26. Odnotowuje, że poprzez odpowiednie programowanie i troskę o sprzyjające warunki strukturalne i legislacyjne w ramach swych strategii badawczych regiony znacznie przyczyniają się do tworzenia europejskiej wartości dodanej w dziedzinie badań naukowych oraz do budowania prężnej europejskiej przestrzeni badawczej ⁽³⁾.

27. W kontekście strategii zwraca uwagę na pojawianie się coraz to nowych sieci i klastrów oraz na zmiany w metodach ich promowania, zmierzające w kierunku stworzenia światowej klasy „węzłów” łączących globalne łańcuchy innowacji. Stąd też powiązania i współpraca między regionami zarówno wewnątrz państw, jak i ponad nimi, zyskują coraz bardziej na znaczeniu ⁽⁴⁾.

28. Kieruje uwagę na istotne znaczenie miast i regionów dla rozwoju innowacyjnego środowiska poprzez lokalne strategie na rzecz innowacji, ośrodki technologiczne, inkubatory biznesu, parki naukowe i kapitał podwyższonego ryzyka ⁽⁵⁾.

29. Z zadowoleniem przyjmuje strategię zaproponowaną przez Komisję w celu zidentyfikowania i rozpoczęcia dwóch lub trzech nowych modelowych projektów badawczych w dziedzinie FET, w ramach których środowisko naukowe podejmie szeroko zakrojone badania o charakterze interdyscyplinarnym zmierzające ku przełomowym odkryciom z pogranicza technologii informacyjno-komunikacyjnych.

30. Uznaje, że wspólne programowanie, jeśli zostanie dobrze przygotowane i przeprowadzone, może stać się prawie tak ważnym mechanizmem, jakim jest program ramowy UE dla promowania badań w dziedzinie FET. By w pełni wykorzystać ten potencjał, KR pragnie ponownie wskazać na coraz większą potrzebę lepszej koordynacji publicznego i prywatnego finansowania badań ⁽⁶⁾.

31. Podkreśla, że UE i państwa członkowskie muszą wykorzystać wszelkie możliwości optymalizacji i wzmocnienia synergii między różnymi istniejącymi już transgranicznymi instrumentami politycznymi i mechanizmami współpracy, dostosowując je do europejskiej przestrzeni badawczej ⁽⁷⁾.

32. Przypomina, że program ERA-NET, koordynujący regionalne i europejskie programy badawcze, okazał się wielce przydatny i powinien zostać rozbudowany ⁽⁸⁾. Jego powodzenie przypisać można zaangażowaniu różnego rodzaju podmiotów, w tym władz lokalnych i regionalnych.

⁽²⁾ CdR 263/2007 fin.

⁽³⁾ CdR 83/2007 fin.

⁽⁴⁾ OECD Science, Technology and Industry Outlook 2008, najważniejsze punkty.

⁽⁵⁾ CdR 83/2007 fin.

⁽⁶⁾ CdR 83/2007 fin.

⁽⁷⁾ Sprawozdanie grupy ekspertów ds. EPB „Optimising research programmes and priorities” [Optymalizacja programów badawczych i priorytetów], zob. załącznik.

⁽⁸⁾ CdR 83/2007 fin.

⁽¹⁾ CdR 263/2007 fin.

33. Wzywa do dalszych starań w celu zapewnienia większej otwartości i przejrzystości europejskich platform technologicznych, zaangażowania, oprócz sektora przemysłowego i społeczności badawczych, także innych zainteresowanych podmiotów, takich jak władze lokalne i regionalne, organizacje społeczeństwa obywatelskiego i MŚP⁽¹⁾.

„Infrastruktury TIK dla e-nauki”, COM(2009) 108 wersja ostateczna

34. Uważa, że samorządy lokalne i regionalne odgrywają istotną rolę w europejskiej przestrzeni badawczej (EPB), gdyż reprezentują one społeczności lokalne, przybliżają obywatelom europejskim politykę w tej dziedzinie oraz dobrze znają zagadnienia interesujące zaangażowane podmioty. Z tego względu Komitet twierdzi, że regiony powinny pełnić strategiczną funkcję w inicjatywach na rzecz wzmocnienia i poszerzenia EPB, a zwłaszcza w inicjatywach, które wiążą się z tworzeniem solidnych instytucji badawczych w innowacyjnym otoczeniu oraz ze współpracą w dziedzinie badań⁽²⁾.

35. Powtarza swoje sugestie skierowane do Komisji i państw członkowskich, by wesprzeć władze lokalne i regionalne przy składaniu wniosków dotyczących nowoczesnej infrastruktury badawczej, jej budowy i realizacji:

- zapewnić, by samorządy lokalne i regionalne zostały w większym stopniu włączone w przygotowywanie harmonogramu Europejskiego Forum Strategii ds. Infrastruktur Badawczych (ESFRI)⁽³⁾, a zwłaszcza w klasyfikowanie według stopnia ważności zatwierdzonych już 35 kluczowych projektów o znaczeniu europejskim;
- uwzględnić znaczenie władz lokalnych i regionalnych oraz ich zaangażowanie w europejską infrastrukturę badawczą;
- zagwarantować faktyczne włączenie władz lokalnych i regionalnych w sprawne zarządzanie europejską infrastrukturą badawczą⁽⁴⁾.

36. Podkreśla znaczenie władz lokalnych i regionalnych w promowaniu wspólnych programów badawczych, w tym programów z udziałem państw trzecich, ponieważ władze te lepiej znają lokalną sytuację w obszarze nauki, technologii i gospodarki i lepiej wiedzą, kiedy potrzebna jest współpraca w dziedzinach o strategicznym znaczeniu⁽⁵⁾.

37. Za ważny krok w kierunku utworzenia europejskiej przestrzeni badawczej uważa kwestię realizacji i finansowania europejskiego planu działania, zawierającego obecnie 35 kluczowych projektów o znaczeniu europejskim, które mają zostać rozwinięte w następnych 10–20 latach⁽⁶⁾.

38. Przypomina, że wdrożeniu europejskiego planu działania musi przyświecać kryterium doskonałości i wzywa nowe państwa członkowskie do zwiększenia udziału w tej inicjatywie⁽⁷⁾.

39. Popiera zalecenie grupy ekspertów ds. EPB⁽⁸⁾, by w ramach ESFRI dalej ulepszano metodologię stosowaną do oceny zakrojonych na szeroką skalę paneuropejskich infrastruktur badawczych, zwłaszcza w kontekście przejrzystości procedur i zaangażowania zainteresowanych podmiotów.

40. Wskazuje na potrzebę pełnego włączenia władz lokalnych i regionalnych w realizację i przegląd planu działania ESFRI, szczególnie w odniesieniu do niezbędnego uszeregowania projektów pod względem ważności oraz koordynacji między tym planem a podobnymi krokami podejmowanymi na szczeblu krajowym lub regionalnym, łącząc przy tym infrastrukturę fizyczne i wirtualne.

41. Podkreśla potrzebę informowania jak najszerzych kręgów społeczeństwa o szansach, które niesie ze sobą e-nauka. Obejmuje to tworzenie i promowanie publicznych baz danych zawierających najlepsze praktyki z tej dziedziny, przykłady i dostępne sprawdzone rozwiązania. Jednocześnie trzeba zapewnić, że informacje dostarczane będą we wszystkich językach urzędowych UE.

Bruksela, 3 grudnia 2009 r.

Przewodniczący
Komitetu Regionów
Luc VAN DEN BRANDE

⁽¹⁾ Komisja Europejska, marzec 2007 r., „Trzecie sprawozdanie w sprawie europejskich platform technologicznych”, rozdział 4.1.

⁽²⁾ CdR 283/2008 fin.

⁽³⁾ Europejskie Forum Strategii ds. Infrastruktur Badawczych, <http://cordis.europa.eu/esfri/home.html>

⁽⁴⁾ CdR 283/2008 fin.

⁽⁵⁾ CdR 283/2008 fin.

⁽⁶⁾ <http://www.riportal.eu>

⁽⁷⁾ CdR 263/2007 fin; CdR 83/2007 fin.

⁽⁸⁾ Sprawozdanie grupy ekspertów ds. EPB „Developing World-class Research Infrastructures for the ERA” [Rozwój infrastruktury badawczej na światowym poziomie dla EPB].